

genom den samvetsgranna sammanställningen av nyanser» (s. 11).

Vare sig Nordin ger sig in på psykologiska, filosofiska eller kulturhistoriska analyser präglas hans resonemang av en balanserad och kritisk inlevelse. Hedenius var uppenbarligen en person med mycket starka känslor och råkade lätt i affekt. Liksom den filosof — Bertrand Russell — som enligt Nordin hade det största inflytandet på honom (s. 354 och 514) intog han ofta den något paradoxala attityden att hata en gud vars existens han sade sig tvivla på. H. S. Nyberg skrev mycket träffande: «Det finns ingen Gud och Hedenius är hans profet» (s. 518). Detta hat riktades i hög grad mot det icke-existerande objektets försvarare.

För den som vill psykologisera denna attityd ligger det nära till hands att misstänka ett bakomliggande djupt oupplost Oidipuskomplex. Det är också vad Sven Stolpe är inne på i sin recension av Hedenius bok *Helvetesläran* (1972) när han skriver att: «Hedenius rasar endnu i 60-års aldern som en ung, fornærmert og fortryckt skoledreng.» Stolpes tolkning kan enligt Nordin «... te sig lockande... Men den är uppenbart en förenkling och den har inget verkligt stöd i vad Hedenius själv sagt om saken» (s. 36).

Även om det fanns ett gymnasialt drag i Hedenius kritik av kristendomen och dess försvarare, kunde han ju i sak ha haft rätt, men i så fall lär vi aldrig få veta det, vilket vi bör få, om de som tror på den dubbla utgången visar sig ha rätt. Huruvida denna ungdomliga sida av Hedenius skall ses som något positivt eller som något negativt, beror ytterst på tycke och smak. I det långa loppet hade nog Hedenius emellertid vunnit fler anhängare för sina övertygelser, om han resonerat mera sakligt och utelämnat de personliga påhoppet.

Det kan inte råda någon tvekan om att Hedenius kritik av kristendomen påverkade den stora allmänheten, men dessutom var det flera svenska teologer som gjorde Hedenius kritik till utgångspunkt för sitt eget teologiska tänkande, som t.ex. Jarl Hemberg, Anders Jeffner och Hampus Lyttkens. Men hans inflytande på svensk filosofi var kanske ännu större. Under påverkan av vännen Anders Wedberg övergav Hedenius med tiden Uppsalafilosofins metoder till förmån för idéer de fann hos två engelska filosofer: Bertrand Russell och G. E. Moore. Det var deras syn på begreppsanalys som kom att leda in Hedenius på nya banor. Även om Russell och Moore intresserade sig för olika områden inom filosofin, hade de en gemensam syn på vad filosofi bör gå ut på och det är i första hand att finna definitioner för de grundläggande begreppen och då särskilt skilja mellan sådana begrepp som går att definiera och sådana som är odefinierbara, dvs. omöjliga att analysera i andra termer, som t.ex. begreppen «tid» och «god».

Den 28 november 1947 utnämndes Hedenius till professor i praktisk filosofi i Uppsala. Nu hade han nått en sådan maktposition att han på ett mycket påtagligt sätt kunde vara med och se till att endast «renläriga» anhängare av den nya vetenskapliga filosofin fick framgång i Sverige. Även om han själv inte var någon baddare på symbolisk logik och sällan använde sig av den, var det den som nu upphöjdes till måttstock för vad som var vetenskapligt. Med åren insåg han emellertid logikens begränsningar och oroad sig för att filosofins historia inte gavs tillräcklig uppmärksamhet.

Hedenius uppfattades länge som radikal och de unga lyssnade på honom. Våren 1967 talade han vid en artistafton för Russell-tribunalen på Moderna Museet i Stockholm och sa att «USA bär skulden för Vietnamkriget» (s. 354). Detta väckte en hel del ont blod, men Russell belönade honom med ett tackbrev, som hittills varit okänt för Russellforskningen, för hans insatser. Trots Hedenius syn på Vietnamkriget var hans syn på kommunismen inte populär bland den nya vänstern. Han började nu uppfattas som reaktionär, något som han hade svårt att smälta.

Hedenius skrev nästan 30 böcker och ett stort antal debattartiklar i *DN*, som hade stort genomslag. Han kände personligen en stor del av den svenska kultur-eliten, och på sina 524 sidor hinner Nordin gå igenom mycket intressant, som jag inte haft utrymme att gå in på här.

Nordin avslutar sin bok, som säkerligen kommer att läsas med stor behållning av många, med orden: «I hela sitt liv sökte han det omöjliga, försoningen med tillvarons grundvillkor. Han fann den aldrig.» Men det är många som med Hedenius och Russells inställning till sanningen funnit inspiration att inte tro på något för vilket vi saknar goda skäl.

Boken är försedd med ett 20 sidor långt personregister; den vore också värd ett lika heltäckande sakregister.

Stefan Andersson

Erik C. Owens, John D. Carlson, Eric P. Elshstain (eds.): *Religion and the Death Penalty. A Call for Reckoning*. xxiv + 294 sid. William B. Eerdmans, Grand Rapids 2004.

Denna bok, en samling av tjugo artiklar, till stor del emanerande från två konferenser i Chicago 2002, är fast förankrad i och återspeglar sin tid och sitt rum. Alltså, scenen är USA och tiden det tidiga 2000-talet. Några händelser återkommer också gång på gång, attentatet i Oklahoma City 1995 med dess påföljande avrättning av Timothy McVeigh 2001, attentaten i

New York och Virginia 2001 och guvernör George Ryans beslut 2003 att genom att utöva sin benådningsrätt omvandla eller helt upphäva straffen för samtliga 171 dödsfångar i Illinois. Inriktningen på situationen i USA är så genomgående att Paul Simon utgör ett undantag när han påminner om i vilket sällskap av länder USA i denna fråga har hamnat, och att många i andra länder p.g.a. dödsstraffet uppfattar USA som ociviliserat.

Avery Dulles artikel om den katolska synen på dödsstraffet är sådan att många katolska tänkare i Europa skulle uttrycka sig annorlunda. Dulles viktigaste poäng är att den katolska synen på dödsstraffet inte förändrats och han avvisar dem som antingen ser en förändring där den katolska kyrkan är på väg att helt avvisa dödsstraffet eller menar att det endast är tillåtet för att skydda samhället mot förbrytaren, vilket i praktiken skulle göra dödsstraffet omöjligt att tillämpa i ett ordnat samhälle. Dulles menar istället att dödsstraffet också kan tjäna som moraliskt försvar mot brottslingen och att även om dödsstraffet bör tillämpas sällan på grund av sina många brister så bör det kunna utdömas och verkställas. Vilka brottslingar Dulles menar att det vore riktigt utifrån katolskt tänkesätt att avrätta framgår inte och han noterar enbart att påven väjdade om nåd även för Timothy McVeigh.

Domaren i USA:s högsta domstol och katoliken Antonin Scalia kommer till helt andra slutsatser än Dulles. Scalia förstår lagstiftning, och då särskilt USA:s konstitution, som dokument att tolka utifrån sig själva och inte utifrån nutiden, han motsätter sig alltså tanken på en «levande» författning. Inte heller menar han att katolsk tro ändrats. — Vad än påven må ha sagt — så vänder Scalia sig mot det avvisande av vedergällningen som bas för straff till förmån för skyddsbehov som nu, till skillnad från klassisk katolsk tro (enligt Scalia), kommer från Vatikanen. Utifrån tanken på den fria viljan och människans möjlighet att välja menar Scalia att straff, även dödsstraff, är rätt och något den brottslige förtjänar. Förutom Simon är Scalia den ende som diskuterar förhållandet till omvärlden när han menar att det avvisande av dödsstraffet som påven framfört endast borde appliceras på det efterkristna och sekulära Europa där det har sina rötter och inte på det kyrkliga USA där de många kristna gör tanken på ett välförtjänt straff accepterad.

I sin artikel om ett protestantiskt perspektiv på dödsstraffet framför Gilbert Meilaender tankar nära Scalias när han menar att dödsstraffet blir mest problemfritt i en stat vars invånare delar en religiös världsbild. Då blir dödsstraffet inte på samma sätt något absolut utan ett sätt att överlämna någon till Gud och hans dom. Meilaender avvisar också med emfas sådant som i Sverige gått under beteckningar som «världsideologi» och «stark stat» vilka han kopplar till ett

totalitärt samhällsskick — snarare uppehålls staten med straffet som en rätt vedergällning. Påfallande är att vedergällningstanken, för 30–40 år sedan även i USA uppfattad som den mest svärförsvarede motiveringen för straff och dödsstraff, är en tanke som nästan alla artikelförfattare relaterar till och flera framför som grundläggande i deras straffsyn.

Mario Cuomo avviker dock när han som katolik under hela sin offentliga verksamhet högljutt och absolut avvisat dödsstraffet, under större delen av tiden utan stöd av kyrkliga uttalanden. Därför motiverar han inte gärna sin position utifrån sin tro. Cuomo och Jeanne Bishop, utifrån hennes erfarenhet som försvarsadvokat och anhängig till mordad, tar upp problemen med dödsstraffet som uttryck för vrede och särskilt tanken på det som ett sätt för efterlevande att nå «closure» och visar på baksidorna av dessa i dag viktiga motiv för dödsstraffet i USA.

Även om debatten kring särskilt katolsk teologi och dödsstraff är ett av bokens tydliga teman, så är bredden stor med artiklar som behandlar dödsstraffet även ur judiskt och muslimskt perspektiv. Mest intressant är nog en artikel av Michael Westmoreland-White och Glen Stassen om dödsstraffet ur ett bibliskt perspektiv där genomgången av bibelställen leder till resultatet att det traditionella bruket av många ställen till dödsstraffets försvar inte håller och att inte minst Nya testamentet och, framför allt, Jesus, i sin undervisning och genom sitt kors, avvisar dödsstraffet.

Som vissa av författarna påpekar är debatten för eller emot dödsstraffet politisk snarare än akademisk. Viktiga röster ur den politiska debatten som Cuomo, Ryan och Frank Keating, alla tidigare guvernörer, hörs. Dessa tre representerar också var sin linje i synen på dödsstraffet. Cuomo avvisar det av principiella skäl såsom att det förnedrar både individen och samhället, Keating menar att det oskyldiga människolivet ska bevaras medan vissa förverkat sin rätt att leva, och Ryan, slutligen, började som dödsstraffsförespråkare men fann till sist så många fel i rättssystemet att risken att oskyldiga avrättades var stor. Hans försök att reparera systemet slutade i att han tömde dödshuset.

Boken slutar med notisen att en större andel av dem som avvisar dödsstraffet är påverkade i detta av sin tro än av dödsstraffets anhängare. I bland annat sådana siffror spårar E. J. Dionne ett ökande avståndstagande från dödsstraffet bland konservativa och kristna.

Detta är en samling av artiklar med betydande spännvidd där den genomsnittliga attityden tycks sammanfalla med Illinois där den är sammanställd: Dödsstraffet är rimligt, men...?

Martin Bergman